

* ЧАС ВИПРАВЛЯТИ ВИКРИВЛЕННЯ В ПІДРУЧНИКАХ І В ПАМ'ЯТІ *

Українсько-турецький діалог триває

У контексті сучасних геополітичних подій все частіше лунає теза про перспективи України як лідера країн басейну Чорного моря. І хоча ця теза за нинішніх складних умов звучить як ніколи актуально, вона не є новою. У цьому контексті не можна не згадати таку непересічну особистість, як Юрія Липу — етнопсихолога, політолога, теоретика геополітики, лікаря й письменника. Напередодні Другої світової війни письменник видав працю "Призначення України", в якій усебічно обґрунтував "чорноморську доктрину", а згодом, у 1940 році, у Варшаві вийшло друком ще одне геополітичне дослідження Юрія Липи під назвою "Чорноморська доктрина".

Місія

Нині, коли Україна опинилася вічна-віч з російським агресором, це дослідження набуває особливої актуальності. Думки Юрія Липи, який у своїх працях обґрунтував перспективи України як лідера країн басейну Чорного моря, на той час сприймалися скептично, адже він вважав, що основною віссю для України має бути не Схід-Захід, а Південь-Північ. Натомість, у своїх працях Юрій Липа обґрунтував, що всі "Південь-Північ" дотримувалися ще київські князі, зокрема Ярослав Мудрий, намагаючись побудувати свою державу "від моря до моря". Цей же напрям був виз-

організована Міністерством освіти і науки України, Національним педагогічним університетом імені М.П.Драгоманова, Українсько-турецьким культурним центром "Сяйво". Про важливість українсько-турецького співробітництва у галузі освіти і науки та високих технологій говорив проректор з наукової роботи НПУ імені М.П.Драгоманова **Григорій Торбін**, особливу увагу звернувши на узгодженні спільних магістерських програм та напрацюванні наукових програм з підготовки докторів філософії. Декан факультету політології та права НПУ імені М.П.Драгоманова **Богдан Андрушишин** особливу увагу звернув на новий поштовх в українсько-турецьких взаємовідносинах у світлі стратегічного партнерства наших держав. Нового імпульсу це співробітництво набуває у світлі останнього візиту Президента України Петра Порошенка до Туреччини. Голова правління Українсько-турецького центру "Сяйво" **Гюкхан Демір** зазначив, як важливо розвивати діалог у царині культури, освіти і науки, адже зв'язки між нашими народами мають давню історію. "Щире виявлення почуттів, толерантне ставлення один до одного, конструктивний діалог — ось ключ до порозуміння, — зазначив Гюкхан Демір. — Маніфестуючи багатогранність, закладену в різних культурах, Українсько-турецький культурний центр "Сяйво"

Україна і тюркський світ

"Вперше на тюркський світ звернув увагу геть Богдан Хмельницький, який зрозумів, що треба спиратися на допомогу кримських татар. До речі, Османська Порта першою визнала самостійність Гетьманщини, підписавши з останньою на початку 1649 року договір "Про вільне плавання на Чорному морі", за яким наше купецтво одержувало пільги на торгівлю в турецьких портах на сто років. І хоча у 1654 році, на Переяславській Раді, було світоглядно змінено орієнтир нашої держави, коли присягли на вірність православному царю, досить швидко козаки зрозуміли свою помилку", — нагадав історичні події минулого професор Володимир Сергійчук. У жовтні 1656 року, на Чигиринській раді, Богдан Хмельницький звернувся до козацького війська: "Я знаю, що треба робити. Треба відступити від православного царя. Підемо хоч під бусурманського царя, бо з православним нам не по дорозі". У боротьбі за державність України були різні періоди, які вже неможливо змінити. Якщо гетьман Іван Виговський розумів важливість співпраці з турецьким султаном, то Юрко Хмельницький намагався скерувати державницьке кермо назустріч московському цареві. Ім'я гетьмана Петра Дорошенка записано на скрижалях історії, адже він чинив

неможливим, — зауважує Володимир Сергійчук, — бо тоді нам нав'язували концепцію того, що "не нужен нам берег турецкий". Хоча насправді турецький берег був нам потрібен, і вже на святанку нашої незалежності робляться спроби повернути увагу українців до тюркського світу. Зокрема, професор **Григорій Халимоненко**, який за радянських часів вивчав турецьку мову в Тбілісі, вже 1990 року організував в Київському університеті імені Тараса Шевченка факультатив для усіх бажуючих опанувати її. Завдяки професорові Халимоненку четверо студентів-добровольців змогли невдовзі безпосередньо спілкуватися з турками, ставши водночас і першими дипломатами незалежної України в такому статусі. І, без сумніву, заслуга Григорія Халимоненка полягала і в тому, що він, увійшовши в контакти з представниками тюркомовних народів, взяв участь у створенні Міжнародної громадської організації інтелектуалів Платформа "Діалог Євразії", очолюваної з перших днів знаним письменником Чингізом Айтматовим.

Рідна мова у власній домівці

"Ми різні, але у своєму прагненні стояти в обороні рідного слова дуже схожі" — таким був лейтмотив вис-

ступу науковців. Так, не може не вразити доповідь "Душа як основний концепт творчості поета тюркського світу Юнуса Емре", яку виголосив завідувач кафедри турецької мови і літератури університету "Фатіх" (Стамбул), професор **Мехмет Гюмошкілич**. Ми, українці, говоримо про філософію серця Григорія Сквороди, тим самим наголошуючи на важливості емоційно-чуттєвої сфери в нашому житті. Для тюркського світу не менш важливими є роздуми про концепт душ. Недаремно у своїй творчості поет Юнус Емре часто вживає вирази "відкрити своє серце", "розкрити душу". Маємо спільні вирази, що так об'єднують наші народи: "Йти від серця до серця", "задушешна розмова". Тому творчість середньовічного поета Юнуса Емре близька і зрозуміла сучасникам. "Чуттєві й милосердні люди здатні знайти дорогу до Бога. Саме любові, розуміння, толерантності так потребує наш світ сьогодні. Нам так бракує задушевної мови, якою говорив зі світом Юнус Емре", — зауважив професор Гюмошкілич. І додав, що лише люди, які живуть у гармонії з Богом, здатні не розпалювати ворожнечу між народами. Схоже, цього так бракує сучасному світові, і саме сьогодні ми є таким крикком. А тому точиться війна і світ завмирає в очікуванні спалахів тероризму. А відтак надто вагомою є роль культури у багатонародному світі. Про це говорив письменник **Андрій Курков**. Якщо ми говоримо про брак любові, толерантності, розуміння у сучасному світі, то невдовзі одержуємо доволі сумну "картинку". Коли бракує толерантності, відразу виникають ворожнеча та небажання розуміти один одного. Коли Європа здригається від терактів, незатишно почувають ті мусульмани, які не мають жодного стосунку до терористичних організацій. У такому світі небезпечно жити усім — і європейцям, і мусульманам. Андрій Курков поділився своїми враженнями про перебування у Брюсселі, коли став свідком халливих терактів. І тоді свою допомогу запропо-

начальним за часів Литовсько-Руської держави, а трохи пізніше "успіх революції Богдана Хмельницького правдоподібно був уможливлений підтримкою османів", цебо "опертям на південь". Геополітична вісь України Південь-Північ дає ключ до розуміння орієнтації її життєвих інтересів. Недаремно все частіше аналізується теорія Липи, аби у сучасних умовах допомогти Україні вирватися з економічної залежності від Росії. У своїй праці "Призначення України" Юрій Липа прагнув синтезувати національну ідею, визначивши її місце в світі, в історії світової цивілізації.

"Бути самим собою", — основна думка геополітика Юрія Липи, який стверджує, що "відвічна вісь батьківщини магнетує" до Півдня. "Не в російському типі орді і не в змеханізованій по-німецьки масі можуть висловити себе українці, а лише у традиційних і міцних групах, — зазначає Юрій Липа. — Одність, власна релігія, власна висока мораль і відвічні геополітичні підстави — це є величезні заповіді. Заповіді ці є в самій українській крові: щораз сильніші і жорсткіші струси тільки дозволять виразніше відчувти ці заповіді всіма українцями як призначення України". На думку сучасних дослідників, запропоновану доктрину треба розширити і назвати її середземноморською. Тоді вона буде скеровувати зовнішню політичну діяльність не лише значно більшої кількості країн (порівняно з чорноморською), а й дозволить урізноманітнити геополітичну поведінку України в цьому південному секторі.

Контакти в освіті та науці

У цьому контексті вельми актуально видалася міжнародна наукова конференція "Українсько-турецьке співробітництво заради прогресу: освіта, наука, культура",

рецький культурний центр "Сяйво" став справжнім острівцем толерантності, взаєморозуміння і діалогу, яких так потребує сучасне суспільство. Перебуваючи у пошуках, передусім, спільного, а не відмінного у культурах і менталітетах різних народів світу, Українсько-турецький культурний центр "Сяйво" завжди пам'ятає про самотність, оригінальність і неповторність кожної нації. Саме тому його діяльність спрямована на встановлення між культурного діалогу на засадах взаємоповаги, толерантності і любові. Зближуючи Україну не лише з Туреччиною, а й з усім світом, колектив центру та його друзі докладають аби яких зусиль, аби ознайомити український і турецький народи з культурою і мовою один одного, закласти підвалини доброзичливого й ефективного діалогу між ними та представниками інших національностей, а також допомогти усім сторонам віднайти компроміс у питаннях, що вже стали каменем спотикання у світовому масштабі. У добу зіткнення культур і цивілізацій Українсько-турецький центр "Сяйво" відчуває потужну підтримку і глибоку зацікавленість у своїй діяльності як з боку пересічних українських та турецьких громадян, так і з боку знаних науковців, освітян, інтелектуалів, державних діячів та фахівців різного профілю. Також Гьоххан Демір особливу увагу звернув на співпрацю з НПУ імені М.П. Драгоманова, зазначивши, що з кожним роком відчувається студентський інтерес до вивчення турецької мови. Тож культурний та науково-освітній діалог триватиме й надалі. І він не може не тривати, адже наші народи мають чимало спільного в нашій історії. Отже, вісь Південь-Північ набуватиме цілком конкретних обрисів. Про це йшлося, зокрема у ґрунтовній доповіді професора Київського національного університету імені Тараса Шевченка **Володимира Сергійчука**.

жлях історії, адже він чи не найбільше зробив для зміцнення стосунків з тюркським світом. Роточина підтримувала гетьмана Петра Дорошенка, який прагнув відродити соборність українських земель. Але, "підсковзнувшись на слизькому політичному полі України", як зазначається в одному з османських документів, змушена була вийти з північного Причорно моря. Прийшовши на зміну Брюховецькому, гетьман Дем'ян Многогрішний зрозумів, що треба повертатися до осі Південь-Північ. Що вже говорити про гетьмана Івана Мазепу, який навіть після поразки знайшов порятунком у турецького султана. Поклявшись на Корані, турецький султан заявив, що ніколи не видасть Московії гетьмана, який стільки зробив для своєї Батьківщини. Звісно, що українці та турки, які вже багато років живуть на узбережжі Чорного моря, не завжди мали можливість безпосередньо спілкуватися й розвивати дружні стосунки.

Причиною цього була багатовікова бездержавність України. Проте наша заморська сусідка Туреччина надавала допомогу за першої-ліпшої нагоди. Ці факти тривалий час ретельно приховувалися, ба навіть про вісь Південь-Північ було, м'яко кажучи, не бажано згадувати. Однак, підтримка Туреччина виявилася вже восени 1914 року, коли з початком Першої світової війни Порти визнала Союз визволення України повноважним представництвом нашого народу і готова була надавати допомогу у збройній боротьбі за відновлення української державності. Зрештою, саме Туреччина серед перших 9 лютого 1918 року визнала Берестейським договором незалежність Української Народної Республіки і до травня 1922 року, коли уряд УНР був у вигнанні, продовжувала підтримувати з ним дипломатичні відносини. "Природно, що такий розвиток добросусідських відносин в умовах більшовицької влади був

"Ми різні, але у своєму прагненні стояти в обороні рідного слова дуже схожі" — таким був лейтмотив виступу завідувача кафедри філософії Стамбульського університету, професора **Дженгіза Чакмака**. Його доповідь "Співвідношення мови і філософії в творчості турецького мислителя Нермі Уйгура" викликала неабиякий інтерес. Чому? Надамо слово Дженгізу Чакмаку: "У 1933 році у Туреччині була запроваджена університетська реформа, в основі якої було покладено німецьку модель. Отже, викладачі детально знайомилися з німецькою філософією і особистість пана Уйгура на тлі тогочасної доби викликала певний дисонанс. Саме Нермі Уйгур наголошував на важливості органічного зв'язку між філософією і рідною мовою. Мова, наголошував пан Уйгур, не лише засіб спілкування, а й можливість пізнати себе у цьому світі. Кожна культура по-своєму самотбутня, тому важливо зберегти ідентичність кожної культури і мови", — наголосив професор Дженгіз Чакмак. Його думка про важливість збереження і вивчення рідної мови надзвичайно актуальна для нас. Саме зараз, під час так званої гібридної війни, виграти яку можна лише на світоглядному рівні. Це означає лише одне: запанує мова у своїй державі- будемо перемагати і в інформаційному просторі. "Що робить якесь число людей одним народом? Передовсім мова", — писав митрополит Андрей Шептицький у статті "Як будувати рідну хату". Стаття написана у далекому 1941 році, та своєї актуальності не втратила до днів нинішніх. Що ж, маємо взяти за взірці і Туреччину, зокрема у ставленні до мовного питання і до культурного будівництва. До речі, професор Чакмак вбачає особливу роль нашої держави у майбутньому. Він переконаний, що Україна посідатиме з часом важливу роль серед країн Чорноморського басейну.

Філософія серця

Направду маємо чимало спільного з турецькими партнерами. У цьому переконаєшся щоразу, слухаючи ви-

же тими про перебування у срібелі, коли став свідком жahlливих терактів. І тоді свою допомогу запропонували мусульмани-волонтери, хоча це було небезпечно для їхнього життя. Адаже вони змушені приховувати свою ідентичність, коли спалахують теракти, а підозра може впасти на будь-яку людину. Отож вкотре переконаємося у крихкості нашого світу, адже попри нашу різноманітність, планета в нас одна. Нам же лишається долати розбіжності і активніше пізнавати довколишній світ. Так, як це свого часу робив **Ігор Турянський**, Надзвичайний та Повноважний Посол України. Саме панові Турянському випала честь бути першим Послом незалежної України в Туреччині. Цей час Ігор Турянський називає цікавим, адже потрібно було активно розвивати культурні відносини, знайомити тюркський світ з нашими успіхами. Пригадав перші культурні акції, виступи українських танцювальних колективів. Зрештою, тоді доводилося долати стереотипи, нав'язані багатолітнім баченням стратегічного розвитку нашої держави. Коли приїхали перші викладачі турецької мови і заходилися не лише навчати студентів своєї рідної мови, але й активно вивчати українську, їм порадили...облишити це заняття. Мовляв, навіщо вам ця невдячна справа, вивчайте краще мову міжнаціонального спілкування — російську. І тоді скрізь почуватиметеся комфортно. Утім, ті відчайдухи викладачі розуміли: без пізнання рідної мови годі пізнати цей різноманітний світ. Бо у цьому світі поважати себе і своє минуле. І ця теза має бути визначальною для нас. А прикладом для нас може слугувати досвід наших турецьких партнерів, які вміють поважати себе, свою культуру, свою історію. Тому вони вміють поважати нас, а ще вірять у майбутнє України. Вірять в призначення України як держави, що посідатиме провідну роль у чорноморському регіоні.

**Наталія
ОСИПЧУК,**
письменниця, член НСПУ

